

основі інтеграції тем і проблем з різних галузей у дітей формується цілісна картина світу [3, с. 7].

Таким чином, шляхами реалізації STREAM-освіти є:

- 1) сенсорний розвиток – технології, читання і письмо;
- 2) інтелектуальний розвиток – природничі науки, математика;
- 3) розвиток творчих здібностей – інженерія, мистецтво

Отже, STREAM-освіта – це інструмент, що допомагає дітям зробити перший крок на шляху розуміння комплексності світу, формує якісно нові знання, які характеризуються вищим рівнем осмислення, динамічністю застосування в нових ситуаціях, підвищенням їх дієвості й системності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) : нова редакція / наук. кер. Т.О. Піроженко; авт. кол.: О.М. Байєр, О.К. Безсонова, Н.В. Гавриш та ін. Київ, 2021. 37 с.

2. Жигайло О.О. Особливості застосування stem-підходу в освітньому процесі початкової школи. *Фізико-математична освіта*. 2021. Випуск 3(29). С.58-62.

3. Крутій К., Грицишина Т. STREAM-освіта дошкільням: виховуємо культуру критичного мислення. *Дошкільнє виховання*, 2016. № 1. С. 3-7.

4. Піроженко Т.О. Стандарт дошкільної освіти та сучасні інноваційні практики. URL : <http://surl.li/ejbhr> (дата звернення: 10.12.2022 р.)

*Йоно Евеліна Євгенівна,
студентка магістратури спец. 012 «Дошкільна освіта»
Науковий керівник – к. пед. н., доц. Мельничук Л.Б.,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені акад. С. Дем'янчука»*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасне українське суспільство знаходиться на етапі демократичного розвитку та запровадження європейських цінностей

і принципів, одним із яких є визнання рівних прав жінок і чоловіків в усіх сферах життєдіяльності та створення відповідних умов для цього. Концепція демократії виходить з того, що без досягнення гендерної рівності неможлива побудова повністю демократичного суспільства, оскільки перш за все, кожний громадянин повинен мати такі сформовані якості, як толерантність, незалежність, критичність мислення, креативність тощо.

На сьогодні процес гендерного виховання перебуває на стадії становлення. Це стосується, зокрема, й гендерного виховання дітей дошкільного віку, яке розглядається, переважно, у контексті статевого (гендерного) або статево-рольового виховання дошкільників.

Зупинимося на основних поняттях, знання яких допоможе розібратися у специфіці формування гендерної вихованості у дітей старшого дошкільного віку.

Стать – це комплекс тілесних, репродуктивних, поведінкових та соціально-культурних ознак, що визначають людину як чоловіка або жінку, хлопчика чи дівчинку [2, с. 241].

З метою розмежування біологічної та соціальної характеристик статі (у перекладі з англійської gender – «рід»), у науку було введено поняття «гендер». Першим, хто запропонував використати термін «гендер», був американський психоаналітик Р. Столлер. На думку Е. Гідденс, розмежування статі та гендеру є фундаментальним, оскільки чимало відмінностей між жінкою та чоловіком обумовлено причинами, які не є біологічними по природі [5, с. 275].

Стать та гендер є двома різними аспектами особистості людини. Вони доповнюють один одного, але в той же час є тісно пов'язаними між собою. Поняття «гендер» говорить про те, що соціальні відмінності чоловіків і жінок не завжди є природним продовженням біологічних відмінностей, а можуть бути обумовлені впливом численних соціальних чинників, тобто. поняття «гендер» має на увазі соціальний аспект чоловічого та жіночого [2].

Використовуючи це поняття, ми показуємо усталені у суспільстві стереотипи статево-рольової поведінки, культуру та систему відносин між чоловіками та жінками, обумовлену соціальними, економічними та політичними чинниками.

У сучасній психолого-педагогічній та науково-методичній літературі можна зустріти велику кількість різних трактувань, визначальних поняття «гендер». Поняття «гендер» розглядається як:

а) соціальна стать, що багато в чому обумовлює особливості власне особистісної та групової поведінки та задає правову та статусно-соціальну позицію індивіда у суспільстві;

б) біологічна стать, що виступає як комплекс морфологічних та фізіологічних характеристик, що визначає індивідуальну статеву поведінку, пов'язану з спрямованістю та виразністю еротичних почуттів та переживань [3, с. 37].

У соціальній психології термін «гендер» використовується для опису тієї психологічної реальності, яка пов'язана лише з першим варіантом змістового наповнення даного поняття.

Проаналізувавши різні точки зору вчених на це поняття, у своєму дослідженні ми спиратимемося на позицію О. Кононко, яка розглядає «гендер» у співвіднесенні з категорією психологічної статі, вважаючи, що психологічна стать є базовою освітою в гендері. На її думку гендер – соціально-психологічна стать людини, сукупність його психологічних характеристик та особливостей соціальної поведінки, що виявляються у спілкуванні та взаємодії [2].

Слід також розрізняти поняття «статеве (сексуальне) виховання» та «гендерне виховання». Сексуальне (статеве) виховання включає статеве просвітництво дітей та виховання статевої гігієни і, більшою мірою пов'язане із медичними аспектами.

У сучасній науково-методичній літературі можна знайти різні поняття, які характеризують процес виховання дітей з урахуванням статі. Це такі поняття як: «статєво-рольове виховання», «гендерне виховання».

В даний час існує безліч підходів до проблеми статево-диференційованого виховання дітей. Найбільш обґрунтованим та доцільним, на наш погляд, є підхід, згідно з яким поняття «гендерне виховання» та «статєво-рольове виховання» розглядаються як синоніми і позначають виховання дитини у відповідність до її статевої та гендерної приналежності [4].

Проблемою гендерного виховання займалося багато вітчизняних дослідники, такі як: Т. Говорун, М. Козир, О. Кононко, В. Кравець,

О. Кікінежді, В. Луценко, С. Матвієнко, Х. Шапаренко та ін. Дослідження Х. Шапаренко присвячені проблемам соціалізації в різні вікові періоди. Гендерні аспекти соціалізації розглянуті на трьох рівнях: макросоціальному, на рівні міжособистісних відносин, на індивідуальному рівні [41].

С. Матвієнко займалася проблемою онтогенезу статевої соціалізації та специфікою виховання дітей різної статі, аналізом підходів вітчизняних та зарубіжних психологів до даної проблеми, змістом та перспективою зміни статевих ролей, аналізом особливостей статеворольових відмінностей у людей.

Ученою були підібрані і розроблено тести для діагностики рівня розвитку у дітей дошкільного віку зародження якостей мужності та жіночності, адекватних уявлень про сімейні ролі, детально описані шляхи та засоби їх формування [4].

О. Кононко розглядала питання спадкоємності гендерного виховання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, займалася розробкою системно-структурної моделі реалізації принципу наступності та виявленням педагогічних умов ефективності гендерного виховання дітей [2]. В. Луценко вивчала формування гендерної толерантності у дітей старшого дошкільного віку за допомогою гри-драматизації [3].

Перед розглядом підходів різних дослідників до проблеми гендерного виховання зупинимося ще на кількох основних поняттях (гендерна соціалізація, гендерні ролі, гендерна ідентичність), які допоможуть розібратися у специфіці цього процесу у дітей старшого дошкільного віку.

Гендерна соціалізація – це процес, під час якого дитина ідентифікує себе з представниками відповідної статі та навчається тому, що в даній культурі є соціально прийнятним для чоловіка та жінки. [10]. Гендерна соціалізація – це включеність дитини до певної гендерної культури суспільства, де вона живе. Дитина засвоює стандарти цієї культури у процесі соціальних відносин. В процесі гендерної соціалізації дитина засвоює відповідну їй гендерну роль.

Гендерна роль – це набір очікуваних зразків поведінки (норм та еталонів) для чоловіків та жінок [2, с. 102].

Гендерна ідентичність – це базове, фундаментальне почуття своєї приналежності до певного гендера, усвідомлення себе чоловіком або жінкою. Це частина самосвідомості людини, що відбиває її відчуття себе як представника певної статі. У цьому контексті І. Кон підкреслює, що дитина (суб'єкт) є активним учасником процесу гендерної соціалізації. Вона може приймати чи не приймати запропоновані суспільством та культурою моделі та стереотипи поведінки [2, с. 103].

Процеси оволодіння гендерною роллю та формування гендерної ідентичності розглядають як два взаємопов'язані процеси. Ідентичність – це суб'єктивне переживання гендерної ролі, а гендерна роль – публічний вираз ідентичності.

Слід пам'ятати, що гендерна роль включає не одну, а кілька взаємозалежних ролей. Наприклад: професійну роль, сімейну роль. Кожна роль має норми і зразки.

Існують різні підходи до визначення гендерного виховання. Це пов'язано з відсутністю єдиної точки зору на побудову цілісної системи гендерного виховання у закладах дошкільної освіти, неможливість постановки єдиних цілей та завдань.

Частина дослідників вважають за необхідне повернути традиційні цінності, засновані на історичних і культурних традиціях суспільства, в цьому вони вбачають основну мету гендерного виховання.

Статеворольове (гендерне) виховання ґрунтується на закономірностях розвитку соціальної статі, спрямоване на формування в підростаючого покоління якостей мужності та жіночності, підготовку до виконання у майбутньому відповідно статей соціальних ролей, на розвиток умінь представників різної статі взаємодіяти один з одним у спільній діяльності [1]. Гендерне виховання забезпечує прийняття дітьми ідеальних жіночих та чоловічих образів та формування у дітей дошкільного віку прагнення виконувати властиві їм напівгендерні ролі відповідно до цих ідеалів. Діяльність педагогів, психологів та батьків має бути спрямована на те, щоб виховувати у хлопчиків традиційно чоловічі якості, такі як: рішучість, сміливість, активність, твердість та ін. Дівчаткам

необхідно прищеплювати традиційно жіночі якості: доброту, скромність, тактовність, дбайливість, ніжність, толерантність та ін.

Дошкільний вік є найбільш сприятливим для того, щоб навчити хлопчиків і дівчаток взаємодіяти між собою, бачити один одного як особистостей. Інша група вчених наголошує на тому, що опора на традиційні стереотипи поведінки чоловіка та жінки не дає можливості враховувати особливості сучасного життя. За останні кілька десятиліть відбулося безліч змін у житті суспільства. Фемінізація, технічний прогрес дають можливість жінці успішно освоювати «чоловічі» професії. Те, що раніше вважалося для жінки неприйнятним, сьогодні є нормою. Тому сліпе слідування історичним та культурним традиціям, що лежать в основі гендерних стереотипів, не дозволяє забезпечити рівність між статями, а також не дає можливість повноцінної самореалізації людини [3].

Ця думка ґрунтується на ідеї забезпечення гендерного рівності у суспільстві. Прихильники цієї теорії головну мету гендерного виховання вбачають у формуванні поваги до іншої людини, розвиток чутливості до фактів гендерної нерівності, звільнення від гендерних стереотипів та формування особистості, здатної вибудувувати свою індивідуальну траєкторію розвитку.

При цьому принцип гендерної рівності не означає чіткий розподіл чоловічих та жіночих рис і ролей [2].

С. Матвієнко основною метою гендерного виховання вважає формування у дітей толерантного ставлення до однолітків своєї та протилежної статі [4].

О. Кононко акцентує увагу на статевому досвіді особистості і розглядає гендерне виховання як соціально та педагогічно обумовлений процес оволодіння дітьми статево-рольовим досвідом, цінностями, змістом та способами статеворольової поведінки. Цей досвід формується у дітей дошкільного віку у процесі співробітництва з дорослими та однолітками, а також у процесі самовизначення у культурі та соціумі. Особливе значення для педагога має особистий досвід кожної дитини [2].

Слідування прийнятим у суспільстві гендерним стереотипам обмежує розвиток особистісного потенціалу дитини, тому гендерне виховання має бути спрямоване на створення умов, вільних від

жорстких стереотипів маскулінності та фемінності. Таких умов, які сприяють розвитку індивідуальних особливостей дитини, незалежно від статевої приналежності. О. Кононко наголошує на тому, що не потрібно формувати чоловіка чи жінку із заданими якостями особистості, а потрібно створювати умови для розвитку індивідуальності. Важливо сприяти адекватній гендерній соціалізації. Основний акцент автор робить на формування гнучкості статеворольової поведінки (виконання гендерних ролей) [2].

М. Козир також наголошує на недоцільності закріплення жорстких стандартів маскулінності та фемінності, а важливим вважає вивчення побудови взаємин між дітьми різної статі, формування у дітей прагнення до взаєморозуміння та взаємодопомоги. В. Луценко розглядає гендерне виховання як цілеспрямовану, змістовно наповнену елементами гендерної культури, технологічно побудовану та результативно діагностовану взаємодію педагога з дітьми, що сприяє своєчасній (відповідно віку), та якісній (відповідно програмним вимогам) гендерній соціалізації [1].

Для нашого дослідження важливим є позиція О. Кононко, яка визначає гендерне виховання як цілеспрямований процес педагогічного супроводу життєдіяльністю дошкільника, що полягає у сприянні накопичення соціального досвіду виконання гендерних ролей, усвідомлення себе як представника певної статі з позиції духовно-морального становлення особистості [2].

В цілому, вивчивши та проаналізувавши різні точки зору та підходи сучасних дослідників з гендерного виховання, можна сказати наступне:

1. Необхідно вивчати історично сформованих у культурі ідеальних образів чоловіка та жінки. Адекватно використовувати їх у гендерному вихованні.

2. У процесі гендерного виховання не слід нав'язувати гендерні стереотипи поведінки, а розвивати індивідуальні особливості особистості кожної дитини.

3. Важливо вивчати соціальний досвід кожної дитини, яка склався як у процесі співпраці з однолітками та дорослими, так і у процесі самовизначення дошкільника у культурі та соціумі.

4. Необхідно створювати умови та сприяти адекватній гендерній соціалізації, заснованій на гнучкості у виконанні гендерних ролей.

Виходячи з цього, ми визначаємо гендерне виховання як цілеспрямований процес психолого-педагогічного супроводу накопичення дітьми соціального досвіду гендерної поведінки з урахуванням історично сформованих культурних традиції суспільства, що передбачає реалізацію комплексу специфічних організаційно-педагогічних умов.

Список використаних джерел

1. Кононко О. Л. Статова самосвідомість як складова морального розвитку дошкільника. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наукових праць. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г. 2000. С. 101-104.

2. Матвієнко С. Гендерні засади соціалізації дітей старшого дошкільного віку. *Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (10–11 вересня 2020 р.). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. С. 241-243.

3. Луценко Вікторія. Диференційований підхід у вихованні дошкільників різної статі. *Дитячий садок (Шкільний світ)*. 2009. № 27. С. 37–40.

4. Козир М. Гендерне виховання дошкільників. *Дитячий садок (Шкільний світ)*. 2010. № 38. С. 30-31.

5. Шапаренко Х., Золотько Д. Гендерне виховання дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти . *Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (10–11 вересня 2020 р.). Тернопіль : ТНПУ, 2020. С. 274-275